

NIEMY (317) ai

e jasne.

-e- (316), -ę- (1).

sg m N niemy (41). ◇ G niem(e)go (4). ◇ D niem(e)mu (7). ◇ A niem(e)go (21). ◇ I niemym (20), niem(e)m (3); -ym : -(e)m *SkarŻyw* (3:2), *GórnRozm* (3:1). ◇ L niemym (1). ◇ V niemy (2). ◇ f N niemå (16), niema (1); ~ (attrib) -å (14), -a (1); -å : -a *GórnRozm* (1:1); ~ (praed) -å (2). ◇ G niem(e)j (3). ◇ D niem(e)j (7). ◇ A niemå (4). ◇ I niemå (3). ◇ A a. I niemå (1). ◇ n N niemé (25); -é (1) *ZawJeft*, -e (1) *JanNKar*, -(e) (23). ◇ G niem(e)go (3). ◇ D niem(e)mu (3). ◇ A niemé (11); -é (1), -(e) (10). ◇ I niemym (4). ◇ L niemym (1) *BiałKat*, niem(e)m (1) *SkarŻyw*. ◇ pl N m pers niemi (5). m an niemi (6) [w tym cum sb: psi (3), zwierzowie (2)]. subst niemé (30); -é (2), -(e) (28). ◇ G niemych (20), nieme (1) [w n-loc]. ◇ D niemym (21), niem(e)m (4); -(e)m *GliczKsiąż*, *HistLan*, *RejPosWstaw*; -ym : -(e)m *GórnRozm* (1:1). ◇ A m pers niem(e) (5). subst niemé (17); -é (1), -(e) (16). ◇ I m niem(e)mi (7) *RejAp*, *RejPos* (2), *RejZwierc*, *WujJudConf*, *CzechEp*, *KlonŻal*, niemymi (4) *KrowObr*, *BielKron*, *SkarŻyw*, *BielRozm*. n niem(e)mi (7), niemymi (2) *SienLek*, *SapEpit*. ◇ L niemych (6).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Pozbawiony przez naturę możliwości mówienia; mutus *Murm*, *Mymer*¹, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *elinguis Calep*, *Cn*; *elinguatus Calep*; *infans Cn* (278) :

a. O człowieku: będący niemową (103) : Ocietz iego Zachariafs/ który był niemy przemówił *OpecŻyw* 12v; *Murm* 67; *Mymer*¹ 24; Elżbietá [...] vrodziłá fyna Záchariałłowi przed tym niememu/ á potym prorokuiącemu. *Leop Luc* 1 arg, *Luc* 1/22; W then dzień otworzą się włthá twoie z tym który włzedł/ á będziełz mowił/ y nie ftániesz się więcej niemym *BibRadz Ez* 24/27, *Luc* 11 arg; *BielKron* 112; *Mącz* 194c, 239d; *RejPos* 296; *Calag* 472b; Niememu młodzieńcowi znákiem krzyża S. mowę przywrocił. *SkarŻyw* 298, 226 [2 r.], 372; *BielRozm* 2; Muteo – Niemi iełtem. *Calep* 684a, 356a [2 r.], 683b; *WujNT Matth* 9/32, *Luc* 1/22.

W połączeniach szeregowych (4): Z przyrodzenia Sędziem niebywa/ który iełt łzalony/ ná rozumie zefzły/ Miefyęcznik/ niemy/ fłepy/ głuchy *GroicPorz* b2v, t; *KrowObr* 3; *KlonWor* 50.

Szereg: »głuchy i niemy« = *gluchoniemy* (4): A tám mu oni ludzie krainy oney/ fłyżąc o możności y o cudoch iego/ prziwiedli tego człowieka głuchego y niemego *RejPos* 204, 205v; *LatHar* 536; *WujNT przedm* 36.

Przen (6) : gdy czytano Ewányelią w kościele/ o głuchym y niemym dyabellstwie/ Luter padł/ y zawał po dwa kroć: nie iełtem niemy/ nie iełtem. *BiałKat* 341.

W połączeniu szeregowym (1): Ach nieftotyłz vbogi fłepy/ głuchy/ á niemy nędzniku/ gdyż to znałz co tobie s tey głuchości twej á s tey niemości twej vrość ma. *RejPos* 205.

Zwrot: »nieme usta otworzyć« [szyk zmienny] (2): *BielKron* 132v; Otwórz/ wieczny boże/ nieme włtá moię/ A ia opowiadać będę chwały twoie. *KochPs* 77.

Szereg: »ślepy, głuchy, (i) niemy« (2): iż [obraz] niemoże nic inłzego náutzyć/ iedno tzym łam iełt/ tho iełt? ábyś był ślepy/ głuchym/ y niemym. *KrowObr* 118; *CzechEp* 86.

αα. W funkcji rzeczownika (49) : ktorzy [Chaldejczycy] widząc niemego ofiáruią go Belowi/ y prośzą go áby mu dał mowę *BudBib Bar* 5[6]/40, *Is* 35/6; *SkarŻyw* 453 marg.

W przekładach *Matth* 9/33, 15/31, *Mar* 7/37, *Luc* 11/14 i nawiązaniach do nich (17): *OpecŻyw* 119, *TarDuch* B3; gdy wyrzucił dyabelstwo/ przemówił ięft niemy *Leop Luc* 11/14; *BibRadz Mar* 7/37; Iż dobrze wżytko ten Pan czyni/ iż kazał głuchym słyszeć á niemym mówić. *RejPos* 206v, 3, 76v, [203], [203]v, 204v; Aż się tłumy dziwowały/ widząc nieme mówiące/ włomne zdrowe/ chrome chodzące/ slepe patrzące *BudNT Matth* 15/31, *Luc* 11/14; *ArtKanc* N15; *WujNT Matth* 9/33, 15/31, *Mar* 7/37, *Luc* 11/14.

W połączeniach szeregowych (5): bo przed ich oczyma po kázaniu/ vzdrowił wiele niemotnych/ głuchych/ ślepych/ niemych. *OpecŻyw* 47; Iż będąc takowym pánem/ niegárdził vbogimi/ ślepymi/ głuchymi/ niemymi/ opętanymi/ trędowátymi/ chromemi/ páfterzmi/ iáwnogrzeszniki *KrowObr* 49; *RejPos* 257; Y przyśły kniemu tłumy mnogie/ máiąc z łobą/ chrome/ slepe/ nieme/ włomne/ y inne mnogie. *BudNT Matth* 15/30; *WujNT Matth* 15/30.

W porównaniach (9): Ale ia iakoby głuchy niechciałem słyszeć á iakoby niemy niechciałem odtworzyć wft moich. *WróbŻołt* 37/14 [przekład tego samego tekstu: *RejPs*, *LubPs*, *Leop Ps*, *SkarŻyw*, *LatHar*]; *RejPs* 57v; A yam przedię tak yáko głuch słysząc to nic nie dbał/ A iák niemy nędznich wft śwych otworzicem nieśmiał *LubPs* K3v; *Leop Ps* 37/14. *Eccli* 20/31; *RejPos* 277; Istałem się iáko głuchy niesłyszac/ y iáko niemy/ nie otwórzaiąc wft moich. *SkarŻyw* 141; *LatHar* 163. Cf »jako pień niemy«.

Zwroty: bibl. »otworzyć usta niemych; usta niemego otworzone będą; rozwiązany będzie język niemych« = *przywrócić mowę niemym; aperire os mutorum PolAnt; aperta erit lingua mutorum Vulg* (4;4;4): Ná ten czas łkoczy chromy iáko Ielen/ y rozwiązany będzie ięzyk niemych *Leop Is* 35/6; Abowiem mądrość otworzyła wftá niemych/ á ięzyki niemowiątek łprawiła wymowno. *BibRadz Sap* 10/21; *RejPos* 3.

»niemym zostać« = *oniemieć* (2): tak było frogie ono bicie/ iż [...] z prześtrachu niemym zośtał *SkarŻyw* 593, 373.

Wyrażenia: »głuch niemy« = *głuchoniemy* (1): Głuchá niemego wleczył. *WujNT Mar* 7 arg.

»jako pień niemy« (1): wnetze on żwawy y łowny Heretyk/ iáko pień niemem zośtał. *SkarŻyw* 373.

Szeregi: »chromy i niemy« (1): O S. Agápecie Papieżu/ nápiśał to S. Grzegorz [...] iż chromego/ y niemego tą świątością zleczył. *LatHar* 648. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»niemy albo głuchy« (1): Y któż miły Moizész u stworzył niemego álbo głuchego/ ślepego ábo widomego/ [...] iżalż nie ią Bog? *RejPos* 298. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»głuchy i niemy« = *głuchoniemy; surdus et mutus Vulg* [szyk 5:2] (7): A thám mu przywyedyono głuchego y niemego/ á prosili go áby ná nim położył rękę swoię. *RejPos* [203]v; Nie podobnoć też było [...]/ onym s przyrodzenia głuchym y niemym/ pomoc łobye iákimi lekárftwy *RejPos* 257, 204, 205; *SkarŻyw* 479; *WujNT Mar* 7/32, 9 arg.

»ślepy, (głuchy) i (a) niemy« (3): A niewierni máią chodzić iáko ślepi/ iáko głufzy á niemi/ nierozumieiac o tym Pánu swoim. *RejPos* 277; Tedy mu przywiedzion ięft opętany/ ślepy y niemy: y vzdrowił go/ tak iż (*marg*) on ślepy y niemy [...] (—) mówił y widział. *WujNT Matth* 12/22.

Przen (2) :

Zwrot: »otworzyć usta niememu« (1): Otworz vřtá niememu a řpráviedliwoř zny/ A prawdziwey powieřci mieyřce káždemu day *BielKom* C3.

Szereg: »głuch a niemy« (1): O moy miły Pánie iákož ieřt dziś tych głuchow á tych niemych wiele pod kroleřstwem twoim *RejPos* 205.

a. bibl. O szatanie sprowadzającym niemotę na opętanego (16) :

Wyrażenie: »diabelstwo (było), czart (był), duch niemy(-e)« = *daemonium mutum Vulg, PolAnt; spiritus mutus Vulg* [szyk 6:3] (4:3:2): Y wyganiał Iezus dyabelřtwo/ á ono było nieme. *Leop Luc* 11/14; CZářu iednego/ gdy Pan Iezus wymiářhował dyabelřtwo kthore było niem / á gdy ie iuž wypędził/ przemowił on niemy *RejPos* 76v; *BiałKat* 341; *BudNT Luc* 11/14; Náuczyćielu/ przywióđłem do ćiebie řyná mego/ ktory ma duchá niemego. *WujNT Mar* 9/17, *przedm* 35, *Mar* 9/25[24], *Luc* 11 *arg*, 14.

Szereg: »głuchy i niemy« (3): *BiałKat* 341; Głuchy y niemy duchu [*Surde et mute spiritus*]/ ia tobie rořkázuię/ wynidź z niego *WujNT Mar* 9/25[24], *przedm* 35.

Przen (7) :

Wyrażenie: »nieme diabelstwo« [zawsze w szeregu z „głuchy” i (lub) „ślepy”] [szyk 2:2] (4): A tu dopirko Pan twoy wypędzi s ciebie ono dyabelřtwo głuche y nieme/ tho ieřt/ zářlepienie řumnienia twego *RejPos* 79, 79 [3 r.].

Szeregi: »(ślepy), głuchy i (a) niemy« [szyk zmienny] (5): Iuž ony iego [*diabła*] řigle řlepe/ nieme/ y głuche/ będą od nas oddalone. *RejPos* 80, 79 [4 r.].

»ślepy i niemy« (1): Abowiem niektorzy [...] chcieliby wypędzić to řlepe y nieme dyabelřtwo/ to ieřt/ zářlepienie w grzechoch/ od řiebie. *RejPos* 79.

b. O zwierzętach; brutus Mącz, Modrz (118) : *KromRozm II* ř4; Iž niektorzy vbłádziwřřy chwalili wężę nieme/ y beřtye prožne *Leop Sap* 11/16; Owa nieme ptařzętá w tym řwym przyrodzeniu/ Czyniá złem dzieciom trwoę ná wřzem w ich řumnieniu. *HistLan* B2v.

W porównaniach [w tym: nieme(-a, -y) zwi(e)rzę (20), bydło (bydlę) (9), dobytek (3), twarz (3), bestyja (2)] (39):

Jako comparandum (37): *RejPs* 139v; *SeklWyzn* Av; *KromRozm I* E2v; *KromRozm III* B; *BielKom* Av; Y przypodobnił řie tu Dawid řwięty niemey Gołębicy/ ktora tylko hukániem řwym řal řwoy okázuie. *LubPs* Ov, H4 *marg*, Y3 *marg*; *KrowObr* 200; *RejWiz* A8; *OrzRozm* C2v; *BielKron* 80, 322, 334, 365; *Mącz* 120d; *GórnDworz* Bv, M2; *RejPos* 76, 125, 223v; Pijány z niemem rowna řie bydlęciem *RejZwierc* 218, 62 [2 r.], 132, 153, 158; *RejPosWstaw* [41²]v; coby nie vćierpieć niechćieli : ale by řie/ iáko nieme mrowki/ dotknieni będąc/ od kogo [*lege*: dotknieni będąc od kogo] řámi řie zárez [...] zemřćili. *CzechRozm* 234v; *ModrzBaz* 52, 89; *StryjKron* A; *GórnRozm* M4v; *ZawJeřt* 24; *KołakSzcześł* A3v; *WujNT Iudae* 10; *KlonFlis* E2v.

Jako comparatum (2): *BibRadz I* 353d *marg*; Gromádá niemych řwierząt pewnię y pořřuřznieyřza Niž człowiek *GosłCast* 66.

Wyrażenia: »niemy dobytek« [szyk 2:1] (3): Ktory piřmo wáży lekce/ Czytáięcych řłucháć nie chce/ Ieřt podobien ku głuchowi/ Y niememu dobytkowi *BielKom* Av; *KrowObr* 200; *BielKron* 334.

»nieme przyrodzenie« (1): wżechmogący Pan [...] niechciał tak tego nędznego człowieka zaniechąć/ iako inego błędnego żwirzęcia/ ktore tylko tak żywie iako go iego nieme przyrodzenie ciągnie *RejZwierc* 4.

»rzecz niema« (2): *WujJud* 50; iednak fie ich ogień nie tknie/ ani Lwowie szkodzić mogą: chociaż to rzeży frogie y nieme są *CzechRozm* 230.

»niema twarz« [szyk 5:3] (8): iż tedy rzecz dowodna/ że człowiek theż żołądek ma/ ná kthory częściey niż niema twarz choruie *SienLek* 95v; *RejZwierc* 16, 153, 157v; Ná koniec dnia szoftego ftworzył z ziemie/ beſtye y nieme twarzy/ y to co fię iedno ruſza ná ziemi *SkarŻyw* 259, 56; *GórnRozm* M4v; *KlonFlis* E2v.

»nieme(-y, -a) żwi(e)rz(ę) (a. żwi(e)rzątko), bydłę (a. bydło), bestyja« = *bestia HistAl, Vulg, Mącz* [szyk 69:19] (69:14:5): *FalZioł* I 124b; *GlabGad* B2v; *RejPs* 139v, 217; *SeklWyzn* Av; *SeklKat* K4v; *HistAl* G7v; *KromRozm I* D2v, E2v; *KromRozm III* B [2 r.]; *GliczKsięż* L3; *LubPs* H4 marg, Y3 marg; *GroicPorz* a2; iż oto zielu martwemu vtzarówanemu przypifuiecie/ nietylko ludziom/ ktorzy go będą używać zbáwienie/ ále tefz y bydłu niememu. *KrowObr* 94v, 95v; Bo y nieme żwirzęta cożkolwiek dzyááią/ Závždy też iáką mogą krotochwile máią. *RejWiz* 21, A8, 29, 37, 56v; *Leop Sap* 11/16; *BibRadz I* 2c marg [2 r.], 353d marg; *OrzRozm* C2v; *BielKron* 80, 322, 365; *Mącz* 24c [2 r.], 27b, 120d, 178d, 235c, 487c; *SienLek* 1; *LeovPrzep* 14; *GórnDworz* Bv, M2, Ff, Gg2, Iiv, L12v, L18v; *RejPos* 76, 106, 125, 127, 162v [2 r.], 223v; *HistLan* B2, B2v; *RejZwierc* 57v, 62 [2 r.], 98v, 132, 150v, 218; *WujJud* 123v; práwo przyrodzone [...] też niektorym niemem żwirzętom ten dowcip dáło/ że rodzice ſwoie ſtárzále żywią. *RejPosWstaw* [41⁴], [41²]v; Bydłeta nieme przechodzą nas trzeżwością/ ktore więcey niż trzebá pić nieumieią. *ModrzBaz* 52, 81v, 89; *SkarŻyw* 572; *StryjKron* A; zem też wždy y ią ieft człowiek [...] ná křztałt y wyobrażenie Boże ftworzony/ á nie czwornoga niema beſtya dżika *CzechEp* 54; *WisznTr* 31; Sam ze wżytkiego ftworzenia / Człowiek ma śmiech z przyrodzenia: Inſzy wżeláki żwierz niemy/ Nie śmieie ſye *KochSob* 59; *GórnRozm* Kv, Nv; *ZawJeft* 24, 32, 40; *GrabowSet* K4, V4v; *KolakSzczęśl* A3v; *WujNT 2.Petr* 2/16, *Iudae* 10; Niniwczycy y bydłu y dziećiom pościć trzy dni kazáli/ áby fię wzrakiem [!] y płáczem y wyciem niemych beſtyi/ do záłości y ſmutku przywodzili. *SkarKaz* 120b; *GosłCast* 66; *KlonFlis* C; *SapEpit* A2v; *PudłDydo* B4.

Szereg: »niemy i (a) nierozumny« (3): iako im [prostym ludziom] pomyie álbo proftą wodę pić s kielichá dawacie/ nieinák iedno iákoby iakiemu dobytku niememu y nierozumnemu. *KrowObr* 200; *WujJud* 50; *SkarŻyw* 56.

Przen (z nazwą zwierzęcia jako obelżywym określeniem człowieka) (11) : Błogofławione otzy/ ktore widzą [...] PAPIEZA Rzymkiego/ y zewżyftką Ordą iego/ to drzewo bes owocu/ tego Wieprzá dzikie⁸⁰/ Płá niemego *KrowObr* 242, C2v; *OrzRozm* I2v; Vczył fię pilno/ á w milczeniu y ćichości: tak iſz go towarzysze ie⁸⁰/ gárdząc im/ niemem wołem zwáli *SkarŻyw* 201, 201.

Wyrażenie: »bestyja, bydło (a. bydłę) nieme(-a)« [szyk 4:2] (3:3): *BielŻyw* 75; *SeklWyzn* c3; Láik bes Káplána/ bydłem niemym ieft. *OrzQuin* F3v marg; *CzechEp* 54, 127, 426.

c. *O rzeczach i pojęciach* (57) : Ale iesli fię wam zda płóche ich ćwiczenie/ Ná koniec mowić będzie to nieme kámienie. *Prot* A2; *RejAp* 53v; *RejZwierc* 95; *WisznTr* 7; Práwo ieft wrzędem niemem/ á Sędzia ieft mowiacem práwem. *GórnRozm* F.

W porównaniach (3): KrowObr 116v; Przykłady ią iáko niema Retoriká/ ktore bez mowy będąc ták mowią/ iż námowią. SkarŻyw A3v, 41.

Wyrażenia: »rzecz niema« [szyk 6:2] (8): Iż oto rzetzy niemey Wodzie tżárovány przypifuielz odpulztzenie grzechow KrowObr 71v, 89v, 96, 110; Yelli W. M. rzeczelz/ iż piłmo nas iądzić będzie: piłmo ielst rzecz niema OrzList g4; RejZwierc [78²]v; CzechEp 84; RybGęśli D2. [Cf też b. CzechRozm 230]

»nieme stworzenie« [szyk 3:1] (4): RejAp 54 marg, Ee2v; Iż iefli wy milczeń będziecie/ kámienie y ine nieme ftworzenie będzie wołáło á wyznawáło chwále moię. RejPos 156; SkarŻyw A3.

»niema twarz« (4): RejZwierc 150v, 168, 210v; Bo co fię ksiąg dotycze/ prawdá to iż ony iámy przez fię ią niemą twarzą/ nikogo nie biją/ áni lżá y nań fołdruią CzechEp 94.

Szeregi: »niemy, bez oczu, bez uszu« (2): práwo ielst rzecz niema/ bez oczu/ bez vřzu/ á Sędzia ielst práwem z vřzýmá/ y z oczýmá. GórnRozm F, M2v.

»niemy i głuchy« (1): Iefteście kámieniom niemym y głuchym podobni SkarŻyw 41.

»martwy i niemy« (1): Izalż to nie wielkie s háńbienie y zelromocenie Syná Bożego ielst/ názywác Obrazem Bożym/ rzetz mártwą y niemą? KrowObr 110.

»nieruchomy i niemy« (1): Ná inem ftworzeniu nieruchomem y niemen/ ielst ślad y przeście po ktorem ciemniey znác tego co przyřzedł SkarŻyw A3.

*»(ślepy), bez ducha (a. bez dusze) i niemy« = *mutus et sine anima* PolAnt [szyk zmienny] (2): KrowObr 116v; Tedy wodá niema y bez duřze ná rofkazánie Bolkie zrodziłá zwierzętá BibRadz 4.Esdr 6/48.*

Przen (2) :

Wyrażenia: »kamień niemy« (1): CzechRozm 242 cf Szereg.

»pień niemy« (1): Gdyż y mrowka/ gdy ią kto śćifka broní fie y káfa: á ia bych miał być pniem niemym/ ktoryby káždy [...] mógł rębác y fieć CzechRozm 233v.

Szereg: »niemy i martwy« (1): muřiałćiby fie pniem iákim/ ábo kámieniem niemym y martwym ftać/ tořby dopiero/ mógł to wřzyftko cóř ty mowił wykonać CzechRozm 242.

α. O bogach pogańskich oraz katolickich wizerunkach świętych i przedmiotach kultu z pozycji innowierców (28) : Biáda/ ktory mowi drewnu/ ocuć fię/ wřtań/ y kámieniowi niememu/ izali on moře náutzyć? KrowObr 111, 90, 158v.

W połączeniach szeregowych (3): Bogowie ryći/ Bogowie lani/ Báálowie/ Alřhárotowie głufzy Bogowie/ řlepi Bogowie/ niemi Bogowie Obłuda ludzka KrowObr 110, 117; SarnUzn H2.

Fraza: »usta [sq] nieme« (1): Bogi pogańkié ze řrébrá ze złotá Nie nie ią/ iedno ludzkich rąk robotá. Vřtá ich niemé/ oczy nie pátrzáiá/ Vřzy nie řlyřzá/ nozdrá tchu nie máiá. KochPs 198.

*Wyrażenia: »bałwan, bog, diabeł niemy« = *simulacrum mutum* Vulg [szyk 9:4] (7:5:1): HistJóz B4v; KrowObr 110, 111, 111v; SarnUzn 112; CzechRozm 7; á iáko ty w nieme dyabły wierzyřz/ y im fię kłániařz? SkarŻyw 443, 69, 151, [236], 566; że przodkowie nářzy [...] wiáre Pána Chryřtuřowę poználi y przyięli/ porzuciwřzy nieme bałwany/ ktore chwalili. ReszPrz 29; WujNT 1.Cor 12/2.*

»niemy słup, kloc« [szyk 2:2] (3:1): *WujJudConf* 48v; iáko fię ia Tworce niebá y ziemie záprzeć á flupom fię twym niemym klániác mam? *SkarŻyw* 532; Wfityd mówić: że był/ z rozumem ftworzony Człowiek/ do niemych kloców nákloniony *ZawJeft* 18, 18.

»niema(-e) twarz, stworzenie« [szyk 3:1] (3:1): *OrzQuin* O4; *SkarŻyw* 68, 532; zábaczywfyz rzemieśniká/ [...] oneę niemá twarz od niego ftworzoná/ nádeń [*Boga*] przekládáią *CzechEp* 87.

Szeregi: »głuchy, (ślepy) i niemy« [szyk zmienny] (3): *HistJóz* B4v; przeto o Bogá tego/ który wfzyftko widzi/ wie/ y zna/ niedbáią: ále łobie opócz niego infze głuche/ flepe/ y nieme zmyfláią *CzechRozm* 7; *SkarŻyw* 151. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»kamienny i niemy« (1): Nie ieft Bog moy iáko wálze kámienne y nieme *SkarŻyw* 69.

Przen (2) :

Wyrażenie: »bałwan pasterz niemy« [o *papieżu*] (2): á ták opuściwfyz bałwaná páfterzá nieme⁶⁰/ á owce fyná twego morduiącego/ [*aby ksiądz Powodowski*] mogł fię pod rząd páfterzá żywego y prawdziwego od ciebie poftánowionego Iezulá Chriftulá wćieć *CzechEp* 20, 26.

2. *Milczący, nie wydający głosu; mutus Mącz, PolAnt* (28) : *Rana seriphia*, *Milczący niemy człowiek*/ ktorí áni mówić/ áni fpiewác nie vmié *Mącz* 345d; Iuz nie ma/ y záłofna/ iuz nie ták pozorna W gornych ćieniách vfiádłá *Echo* głołotworna. *KlonŻal* A4; *GórnRozm* F [2 r.].

W porównaniach (2): *FalZioł* I 25d; *Abowiem ftrozowie iey flepi*/ ktorzy nic nie widzą. *A fą iáko pfi niemi ktorzy fczczekác nie mogá/ drzemiac á nie párzac* *RejPos* 60v.

Tłumaczenie imienia rzekomej bogini rzymskiej (1): Byłá teź boginiá Mutá niema/ iz dáłá znác *Herkulełowi* ręką gdzie woły iemu vkrádyzone pognano. *BielKron* 24v.

Zwroty: »niemy(m) być« = *milczeć; nie odpowiadać; obmutescere Calag* [szyk zmienny] (3): *A Kfięza* co ná to? (-) *Niemi* byli *OrzRozm* I2; *Calag* 513a; *GórnRozm* G.

»niemy(m) się (z)sta(wa)ć (a. zostać)« = (za)milknąć; *mutere, mutescere, mutum fieri Mącz; immutescere Calep* [szyk zmienny] (4): flup czártá *Aftárdá* sftał fie niemym/ gdy žádney odpowiedzi ludzyem pogánłkim nie mógl dáć *BielKron* 144v; *Mącz* 239d; *SkarŻyw* 531; *Immutesco* – *Zamilczám, niemimfie ftaie. Calep* 509a.

Wyrażenia: »reguła niema« = *reguła zakonna nakazująca zachowanie milczenia* (1): iufz tu możefz obátzyć fład tá *Regulá Niema* álbo *Kárthułka* poflá *KrowObr* 134v.

»nieme ryby« (1): *Wam wolno dáć y niemym rybóm głos łábęći* *KochMuza* 26.

Szeregi: »niemy a ochrapiały« (2): *RejPos* 346, 346v cf *W przen*.

»i niemy i (abo) ślepy« (3): iz nie dármó ták máluią fpřawiedliwość/ y niemá/ y ślepá/ á iz iá wfzędý ták máluią/ podobno teź wfzędý tákíe Sędzie mieć chćá/ y nieme/ y ślepe. *GórnRozm* F4, F.

W przen (bibl.) (7) : *RejAp* [13]v; á załz go [*złego pasterza*] *Prorocy* nie zowá pfem niemym á ochrápiálym z gárdłem zátuczonym *RejPos* 346v, 123, 168v, 346; *RejZwierc* 130v; *BudBib Is* 56/10.

Przen (3) : Iáko oni domyflić fię mogli/ po niemym znáku oney gwiazdy: ifz fię národził *Krol* y *Pan* ich ná ziemi *SkarŻyw* 25.

Zwrot: »niemym się zstać« (1): Nie vczyfz łálow fpiewác/ niememi fię sftály *KlonŻal* Bv.

a) *Który nie zostawił po sobie pisanego świadectwa* (1) : *A* nie tylko my przytomni tego mamy ftrzedz/ ále y potomkom náłzym będącym powinniemy tę náukę álbo oŃtrzegánie po łobie zoŃtáwić/

iąką łami od nich mamy przez pińanie zoftawioną/ byfmy fie im przez niedbńnie nńlze niemymi nie zftńli *BielKron* 333.

3. *Nie potrafiący się wysławiać, głupi; brutus, hebes, irrationalis, irrationabilis, stupidus* *Mącz* (6) : iż zńlię nieme poľpolńtwo dobrze poľtńnowili. *BielKron* 300v; *Obbrutesco*, *Stawam fie niemym/ gńupim. Mącz* 27b, 27b, 184a, 347c.

W poľqczeniu szeregowym (1): Iefli [...] ińkoby gńupi/ niemy/ y niebńczny/ co mu kazano/ vczynił/ tego ia twierdzić nie mogę *CzechRozm* 77.

4. *Nie posiadający znaczenia językowego* (3) : tńk wiele iefł gńoľow nń tym űwiećie:ń żaden z nich nie eľt niemy [*sine voce*] (*marg*)ń nie mńłz nic niemego. L. (-) *WujNT* 1.*Cor* 14/10.

Wyrażenie: »nieme űowo« (1): bendzie nieme űowo nierozumne takie/ cńdemu *JanNKarOrz* F3v.

5. *Zestawienie*: »litera niema« = *spółgłoska* (1) : *Mutae literae*, *Littery nieme/ Niemńyńce łamy* z fiebie żadnego dźwięku yefli k niem *vocales*ń gńoľne *littery* nie bęńą przĩżożone. *Ut sunt B, c, d, etc. Mącz* 239d.

6. [*praw. Zestawienie*: »niema żńloba« = *skarga nieprawomocna z powodu niedokładnego sformułowania*: any thv vkazal przeth łńżńdem, nakthorego pyothra albo pawia albo iacvba zalvye [...], A thak nyemń nyepewnń A bńłńna zolabń [!] vczynyl, abowyem był powynyen zalowacz thak, otho łzyń yń zalvyń na thego pyotra albo pawla albo iacvba kthoregom thv przeth łżńd wńłńch przyczyńgnńł *ZapWpol* 122/15.]

7. *Zrost w funkcji n-loc*: »Niemegńowy« (1) :

Zestawienie w funkcji n-pers (1): *Piotr z Niemegńów SarnStat* 949.

Cf [NIEMEK]